
תנועת המחנות העולים

שינוי יעדי ההגשמה הציל את התנועה

(מדברי המשתתפים)

שיחות עם אילן גזית, יו"ר המחנות העולים,

ד"ר ניר מיכאלי, מזכ"ל (עד 1998).

אוקטובר – נובמבר 2019.

תנועת המחנות העולים הוקמה בשנת 1926. מיסדיה היו נוער לומד, נערים ונערות תלמידי הגימנסיה העברית הרצליה בתל אביב. התנועה פועלת בכ-45 סניפים.

בשנת 1995, אחרי שכבר כיהן בתפקיד רכז הדרכה בתנועה, פנו אל ניר וביקשו ממנו להגיע להיות מזכ"ל (היה בתפקיד עד 1998). זו תקופת משבר בתנועה הקיבוצית ובמחנות העולים. שנה בה אין גרעיני נח"ל. שליחי התנועה הקיבוצית לא הפגינו מוטיבציה גבוהה והתנאי של ניר עם כניסתו היה שיאפשרו לו לגייס למטה התנועה שכירים, בוגרי התנועה. המשימות הראשונות היו לגייס מתנדבי שנת שירות, בוגרי תנועה, שיבואו עם ניסיון בהדרכה ובניהול מפעלים (טיולים, טקסים, מחנות), ולברר איך מציבים יעדי ההגשמה שיחזירו את מסלולי ההגשמה התנועתיים:

גם אנחנו קיבלנו השראה מהנוער העובד והלומד. הם היו אז

בתחילת המהלך של חוות ההכשרה וכו', והבנו שזאת הדרך להביא בוגרי תנועה, להביא אותם קודם כול להדריך בתנועה, לשאת בתפקידים. התחלנו ללכת בכיוון הזה. הדגש שלנו בתהליך שינוי יעדי הגשמה, היה תחת הכותרת: נעל"ה – נוער ערכי לחינוך והגשמה. ונזכיר, סיסמת התנועה היא עלה נעלה כי יכול נוכל.

התנועה יזמה הקמת קיבוץ עירוני בירושלים – בית ישראל, יוזמה משותפת עם מכללת אורנים. זו הייתה קבוצת קומונרים שלמדו יום בשבוע באורנים, לקראת תואר. הם קיבלו מלגות והתנאי היה שיחזרו ללמד בבתי ספר בשכונות בהן חיו בקומונה. היוזמה לא הצליחה אבל הרעיון התקבל כחזון שמתאים לתנועה, "להביא את הרוח של תנועת הנוער לתוך בתי הספר. זה היה החזון. לטפח את בוגרי התנועה כאנשי חינוך במסגרות השונות."

בסמינרים ובשיחות עם חניכי י"ב התחילו להגדיר שהשינוי ביעדי ההגשמה התנועתיים נשען על שני עוגנים. האחד, מעבר מחקלאות לחינוך. דהיינו – הסיפור המשימתי של החברה הישראלית הוא חינוך. השני (וזו השראה מהנוער העובד והלומד), מעבר מגרעינים לקיבוצים אל קבוצות שבונות במשותף את אורח החיים השיתופי. הרעיונות התקבלו גם בתנועה הקיבוצית, שראשיה היו מודעים למשבר בתנועות הנוער. הייתה גם הכשרת לבבות בעקבות הפעולה של הנוער העובד והלומד, בעקבות המאבק על רביר. מה עוד שהמחנות העולים הייתה תנועה קטנה שלא הטרידה את התנועה הקיבוצית.

הגרעין שהדריך את החניכים הבוגרים לכיווני ההגשמה החדשים כלל קבוצה קטנה של חבר'ה מגרעינים. התנועה שכרה עבורם קרואן בסמינר אפעל ושם היה הבסיס ממנו יצאו להדריך.

במקביל לצעדים הארגוניים התקיים מרכז תנועה בשנת 1996 בהר אדר. המרכז אישר את שינוי מסלול ההגשמה, המסלול החדש נקרא מסלול נעל"ה. אחרי שנה התכנס מרכז נוסף בגבעת

חיים ושוב אושר המסלול. בדיונים היו התנגדויות של מי שחשבו שההליכה לקיבוצים היא לב התנועה ואסור לשנות את המסורת.

התוצאה הייתה מיידית. כבר בשנת 1996 יצאו שלושה גרעיני שנת משימה, לשנת שירות ואחריה המשיכו כגרעין נח"ל. השינוי תפס גם בגלל שהיעדים היו אטרקטיביים מבחינת החבר'ה ביי"ב. הוצגה תוכנית של עשייה חינוכית, משימתית, קהילתית והחניכים נענו לה. גם בנח"ל הסכימו למתכונת הכוללת שנת משימה, ומטה התנועה השתתף בדיוני התנועות עם אגף נוער ונח"ל במשרד הביטחון. בתנועה הייתה ממש התעוררות, צמחה מוטיבציה. הרעיון קסם לחניכים הבוגרים, הייתה תחושה שיש כאן משהו אמיתי: "לא אומר לך שהייתה הצלחה אדירה, אבל הייתה תחושה של בנייה, שבונים כאן משהו חדש".

הקבוצה הקטנה בקרוואן ברמת אפעל הייתה מיניאטורה של תנועת בוגרים. בתנועה הבינו שהם צריכים מקום ויכולת להתרחבות, ובשלב הבא הקבוצה עוברת לקיבוץ נערן ומתחילה לבנות את הקיבוץ כבית של תנועת הבוגרים של המחנות העולים.

לצד הקמת הקיבוץ המחליף של ניר, דוד דרומלוביץ', טיפח את החבר'ה מנערן כהנהגת התנועה לעתיד הקרוב. החברים בנערן פעילים בשני העוגנים של השינוי. הם חברים בקבוצה שיתופית וגם פעילים במשימות חברתיות. זהו אתגר ההגשמה התנועתי – ההישענות על שני העוגנים.

בעיניים של חניכי שנות ה-90, כפי שמתאר אילן גזית, חניך בוגר במחנה רעננה, סיפור ההגשמה כבר לא תפס:

התפיסה הייתה שמי שגדל בקיבוץ וינק חלב קיבוצי אז הוא רק צריך להגיע לרעננה וכל הערכים יצאו ממנו ואנחנו בני העיר נספוג אותם. אני אומר את זה קצת בציניות, אבל הרבה שנים

זה עבד, זאת אומרת הגיעו מדריכים מהקיבוץ, משכמם ומעלה, והוליכו אחריהם בני נוער. אבל זה כבר לא עבד, כי הקיבוץ השתנה והחברה הישראלית השתנתה והגיעו חבר'ה שהם... מתנדבי שנת שירות שלא בדיוק מצאו את מקומם.

גרעין הנח"ל שאליו הצטרף אילן הגיע לקיבוץ יטבתה: "הציפייה מאיתנו הייתה שנקום בבוקר לעבוד ושלא נעשה יותר מדי בעיות. אף אחד לא ציפה שנישאר בקיבוץ." חברי הגרעין לא עסקו בשאלה אם הם בוגרי תנועה מגשימים. זה לא היה על סדר היום, הקבוצה הייתה משמעותית מבחינה חברתית:

יש לי תמונה של ההזמנה למסיבת יציאה לשל"ת של המחזור שלי בנח"ל. יש עליה איורים של כומתת נח"ל, סיגריות נובלס, קונדום... מעין ביטוי גרפי לדימוי של מה שקורה בנח"ל. הסיסמה הייתה אז – עושים צבא ביחד.

המודל התנועתי היה שהמחנות העולים משתחררת מהחניכים בכיתה י"א והם עוברים לאחריות המדריך של הגרעין, שנשלח מקיבוץ היעד. היום יודעים לומר שזאת מציאות לא סבירה מבחינת תנועת הנוער. התנועה לא מחוברת לחניכים בגילאים הכי משמעותיים. וכשיעדי ההגשמה לא ממש מדברים אל הנוער נוצר משבר. כאשר שינו את היעדים, זה ממש הציל את התנועה.

בשנת 1997 התנועה הציעה לקבוצה קטנה, ואילן ביניהם, להיות מדריכים של התהליך החדש, של שנת משימה וגרעין להגשמה משותפת לא במתכונת של הליכה לקיבוצים הוותיקים. החבורה הקטנה הייתה חדורת מוטיבציה. חבריה הבינו שהם חלק מתהליך שינוי שיכול להציל את התנועה ולחדש את ימיה הטובים. הם עברו בין המחנות וגייסו חניכים לגרעיני שנת המשימה. ההיענות הייתה מהירה ומשמעותית, ממש הרגישו איך החניכים צמאים לרעיון שיאפשר להם להיות חלק מקבוצה שיוצאת למשימות משותפות,

ואפילו לאומיות. משימות חשובות של חינוך, של מגורים בפריפריה ושל עזרה למי שבאמת זקוק לעזרה.

המעבר של החבורה הקטנה לקיבוץ נערך הוא הבסיס להתארגנות התנועה מחדש במתכונת שמצליחה עד ימינו. לנערך קראו משטח המראה, שעליו התנועה יכולה להמריא. זה היה בית והשקיעו בביסוסו, ולצד ביסוס נערך יצאו לעבודה בתנועה, בתפקידי המטה. בתנועת המחנות העולים שינוי יעדי ההגמשה הוביל גם לקשר הדוק של בוגרי התנועה להוויה התנועתית. הבוגרים מדריכים, מרכזים ומעבירים סמינרים. למעשה, התנועה מופעלת על ידי תנועת הבוגרים. בנערך התחילו שישה חבר'ה ומשנה לשנה הצטרפו עוד גרעינים ובוגרים שנשארו בתנועת הבוגרים. היום כבר יש כ-400 חברים בתנועת הבוגרים, בנערך ובעוד שש נקודות שמבוססות על אורח חיים שיתופי.

ההצטרפות לגרעיני תנועת הבוגרים היא על בסיס קבוצתי, אתה ממשיך עם חבריך לשנת שירות ולגרעין. אבל לא מונעים הצטרפות של בודדים, בין אם כבני זוג ובין אם חבר'ה אחרי צבא שמבקשים לבחון את הרעיון. אורח החיים בקבוצות מאוד תובעני ולא יתאים לכל אחד, אבל בהחלט אפשר להתנסות. יש גם קהילות שבבסיסן לא עומדת השיתופיות. למשל, קהילת בוסתן בנוף הגליל (נצרת עלית), 150 יהודים וערבים שמגדירים משימות ומודרכים על ידי בחור ערבי במשותף עם חבר מקיבוץ המחנכים בנצרת.

אילן נחרץ מאוד בקביעה ששינוי יעדי ההגשמה הציל את התנועה:

אם לא היו משתנים יעדי הגשמה של התנועה, תנועת מחנות העולים לא הייתה קיימת כי היא הייתה גוועת. לא היה צריך לעשות הרבה. זה היה גווע מעצמו. בלי שינוי יעדי הגשמה, בלי שתהיה חבורה נושאת למחנות העולים, ברמה המנהיגותית החינוכית, בלי שיהיה גב כלכלי. תנועת הבוגרים היא הגב

הכלכלי היום של תנועת הנוער המחנות העולים. היא משקיעה בזה כספים רבים, זה לא היה קורה בלי השינוי.

בתנועת המחנות העולים רואים את תנועת הבוגרים כחלק מתנועת הנוער. הקשר נשמר ולכל שנתון בתנועת הבוגרים יש מדריך תנועתי שנפגש איתם לפעילות מדי שבוע. כל הנושא של התארכות גיל הנעורים מוביל לכך שהבינו שצריך להתייחס לבוגרים ולאפשר להם, למי שרוצה, המשכיות של המסגרת:

מדובר בכ-400 חבר'ה מחויבים ועם מוטיבציה לעשות שינוי בחברה הישראלית. שינוי דרך חינוך ודרך התחברות לקהילה בה הם חיים. זה מה שאנשים עוסקים בו ביום יום, זה מה שעומד לנגד העיניים. ליצור מרכז לחברה הישראלית, דמוקרטי, ציוני. אנחנו מנסים להיות רלוונטיים כל הזמן. לא להתמקד רק בנושאים צרים, להתרחב ולהיות נגישים למגוון משימות בחברה הישראלית. כי זה הייעוד שלנו, לתפיסתנו.